

## نامه به سردبیر

# نتیقت (Netiquette) و بکارگیری آن در آموزش مجازی: ضرورتی حیاتی در دانشگاه‌های علوم پزشکی در دوران پاندمی کروناویروس

اسحاق مرادی<sup>۱\*</sup>، فاطمه امیرپورسعید<sup>۲</sup>

مجموعه‌ای از قوانین رفتار و عادت‌های اجتماعی و (راه درست معاشرت کردن با دیگران) گفته می‌شود، تشکیل شده است و نتیقت اصطلاحاً به مجموعه قوانین و آداب و رسوم رفتار کاربران در یک شبکه اشاره دارد (۴). گرچه قوانین اساسی مربوط به نتیقت نزدیک به سی سال پیش تعریف شده است اما هنوز هم آن را یک مجموعه قوانین نانوشته می‌دانند و به میزان بسیار زیادی نادیده گرفته شده است و بنا به دلایلی، ما هنوز با یک سیستم تعریفی مناسب و کارآمد جهت ارزیابی نتیقت در فضاهای مجازی عمومی و بطور ویژه برای دانشگاه‌ها و آموزش عالی فاصله داریم و مفهوم آن تاکنون نیز، برای ما مبهم می‌باشد در صورتی که رعایت نکردن آن را می‌توان به عنوان نشانه‌ای از بی‌احترامی به ارتباط دهنده‌ها تلقی نمود. همچنین قراردادهای موجود در زمینه استفاده از اینترنت به دلیل اختلاف سطح فرهنگی - اجتماعی و تفاوت در آداب و رسوم، نگرش‌ها، عادات، زبان و قوانین هر جامعه و نیز تفاوت علایق، جنسیت و سطح تحصیلات در بین کاربران، دارای ابعاد و طیف گسترده‌ای می‌باشد (۵) اما به منظور ایجاد یک زمینه مشترک، نیاز به تعریف و تعیین نتیقت‌های مشخصی داریم. بخشی از اهمیت نتیقت و مشاوره و آموزش آن، به این موضوع مرتبط است که به دلیل پاندمی کروناویروس، در حال حاضر تمامی

با گسترش پاندمی COVID-19 در سراسر جهان و نیز در ایران، اکثر بخش‌ها و به‌طور ویژه، آموزش عالی، تحت تاثیر قرار گرفتند. این پاندمی سیستم‌های آموزشی را با یکی از بزرگترین چالش‌ها در پنجاه سال گذشته روبرو ساخته و با تعطیلی موسسات آموزشی در سراسر جهان، آمادگی دانشگاه‌ها را در مقابله با بحرانی که نیاز به کمک فناوری‌های پیشرفته از جمله سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برای امکان آموزش آنلاین موثر را دارا باشد و در عین حال، اختلالی در آموزش ایجاد نکند، مورد آزمایش قرار داد (۱). صرف‌نظر از تبعات این پاندمی برای آموزش، آموزش مجازی دارای اهمیت بسزایی در یادگیری و حتی اقتصاد آموزش است. مطالعاتی نیز در داخل کشور به اهمیت و چالش‌های یادگیری سیار پرداخته‌اند (۲). «پسته‌های تحول و نوآوری در آموزش پزشکی» در سال ۱۳۹۴ با رویکردی مبتنی بر برنامه آموزش عالی حوزه سلامت، بر سیاست‌هایی جهت فراهم آوردن بستری برای گسترش مجازی‌سازی، تربیت سرمایه انسانی متخصص در کاربرد فضای مجازی و به‌روز رسانی کوریکولوم‌ها با هدف ارائه آن‌ها در فضای مجازی، تاکید داشته است (۳).

واژه «نتیقت» (Netiquette) از دو واژه «نت» (Net) به معنای شبکه و اینترنت، و «اتیکت» (Etiqueta) که به

۱- دانشجوی دکترای تخصصی، دانشکده پزشکی، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران.

\* (نویسنده مسئول): اسحاق مرادی تلفن: ۹۸۹۱۴۸۳۵۷۶۳۵ پست الکترونیکی: moradi.es@iums.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰ / ۰۶ / ۰۹

تاریخ بازبینی: ۱۴۰۰ / ۰۶ / ۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰ / ۰۶ / ۰۲

جهت آموزش و مشاوره نتیکت و اصول آن است. استقراء این سیستم (نتیکت) با مدنظر داشتن رویکردهای زیر، می-تواند راهکاری در این زمینه باشد:

#### الف) راه اندازی سیستم آموزش و مشاوره نتیکت به صورت اپلیکیشن:

در این حالت امکان و قابلیت نصب بر روی گوشی‌های موبایل و نیز تبلت دارد که کافی است دانشجو یا عضو هیات علمی آن را بر روی گوشی هوشمند خود نصب نموده و از آن استفاده نماید.

#### ب) راه اندازی سیستم آموزش و مشاور نتیکت به صورت مبتنی بر وب:

در این حالت این سیستم بر روی سایت هر کدام از دانشگاههای علوم پزشکی می‌تواند راه اندازی و مورد استفاده دانشجویان و اعضای هیات علمی قرار گیرد. از نظر هزینه نیز بسیار با صرفه می‌باشد.

#### ج) استفاده از رویکرد تلفیقی که شامل هر دو نوع آموزش و مشاور نتیکت مبتنی بر وب و نوع اپلیکیشن می باشد:

استقراء سیستم نتیکت با هر دو رویکرد بیان شده، در صورت فراهم نمودن هزینه آن، می‌تواند توسط دانشگاههای علوم پزشکی صورت پذیرد.

#### د) وضع قوانین و مقرراتی در جهت نحوه استفاده از سیستم استقراء یافته نتیکت و رعایت حق مالکیت معنوی:

بعد از استقراء سیستم آموزش نتیکت، لازم است قوانین مرتبط نیز تدوین و جهت اجرا، اطلاع‌رسانی گردد.

#### ه) اندازه گیری پیامدهای آموزشی مورد انتظار در مورد سیستم استقراء یافته نتیکت:

بعد از اجرا، و تعیین مدت زمانی مشخص (عموما سالی یک بار)، لازم است پیامدهای آموزشی مورد انتظار سیستم نتیکت، اندازه‌گیری و مورد ارزشیابی قرار گیرد. جهت تعیین

آموزشها به سمت مجازی‌شدن پیش می‌رود، لذا فقدان یا ناکافی بودن آموزشها و مشاوره و عدم آگاهی از اصول نتیکت، می‌تواند چالش‌های بسیاری را ایجاد نماید. موضوع از آنجا حساس و جدی‌تر می‌شود که عدم اطلاع اعضای هیات علمی و نیز دانشجویان با اصول نتیکت و رعایت نکردن آن، می‌تواند منجر به ایجاد اختلالات زیادی در سیستم آموزشی و متعاقبا فرایند یاددهی و یادگیری گردد. مهمترین اختلال احتمالی، متوجه پایین‌ترین سطح سیستم آموزشی یعنی کلاس درس استاد و دانشجو می‌گردد. بررسی متون علمی و مواردی که تاکنون به صورت تجربی بعد از پاندمی کرونا ویروس مشاهده شده است، مبین این موضوع می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد در دانشگاههای علوم پزشکی کشور، سیستمی به منظور آموزش و مشاوره اصول نتیکت، برای هر دو جزء اساسی سیستم آموزشی، یعنی اعضای هیات علمی و دانشجویان طراحی گردد تا ضمن آشناسازی ایشان با این مقوله مهم، از بروز اختلالات احتمالی در مهارتهای ارتباطی بین استاد و دانشجو ممانعت به عمل آید. عدم آشنایی با اصول نتیکت و یا به عبارتی پروفشنالیسم مجازی، علاوه بر اینکه ایراد و نقصی برای هر کدام از دو عنصر کلیدی سیستم آموزشی (استاد و دانشجو)، محسوب خواهد شد، باعث به وجود آمدن سوء-برداشت و بعضا رفتارهایی به دور از شان و منزلت هر کدام از ایشان نیز می‌شود و این موضوع یکی از دلایل و ضروریات مهم آرایه این پیشنهاد می‌باشد. این شرایط ناخوشایند به طور مستقیم می‌تواند در فرایند یاددهی و یادگیری، نقص ایجاد نماید به طوری که بسیاری از اصول آموزشی رعایت شده توسط استاد مانند طراحی آموزشی، تدوین محتوا و ... را نیز تحت شعاع خود قرار دهد و تاثیر آنها را کاهش و یا حتی به طور کلی، مخدوش نماید. از سوی دیگر، با عنایت به اینکه آموزش مجازی، به تنهایی، قادر نیست که به میزان آموزش حضوری تاثیرگذار باشد، لذا سیستم آموزشی بیش از این نمی‌تواند متحمل مشکلات دیگری گردد. بنابراین، یکی از راهکارها در زمینه مقابله با تاثیر منفی عدم آموزش ناشی از این اصول نتیکت، راه‌اندازی و استقراء سیستمی

سطح پیامد به دست آمده، می‌توان از هرم ارزشیابی کرک پاتریک استفاده نمود.

بدیهی است، استقراء این سیستم آموزش و مشاوره در مورد نیتیک، نیازمند انجام اقدامات و پیمودن گام‌هایی سیستماتیک می‌باشد که بدین شرح، پیشنهاد می‌گردد:

#### ۱- تشکیل کمیته علمی جهت بررسی اصول و مصداق‌های نیتیک

در اولین گام، کمیته‌ای علمی جهت بررسی و استخراج مصداق‌های نیتیک جهت نحوه فعالیت و تعامل در فضای آموزشی بین استاد و دانشجو تشکیل و از ایشان درخواست می‌گردد تا با روش‌های مختلف از جمله دلفی (Delphi) یا بارش افکار (Brain storming)، مصداق‌ها و مولفه‌های نیتیک را استخراج و لیست نهایی آن در اختیار برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه قرار دهند.

#### ۲- تعیین شرح وظایف اعضای کمیته و نقش و مسئولیت هر عضو

در این فرایند باید وظیفه همه اعضای کمیته مشخص باشد تا با هماهنگی با هم نسبت به استخراج مصداق‌ها و مولفه‌های نیتیک اقدام نمایند.

#### ۳- استخراج مصداق‌ها و اصول نیتیک

در این مرحله، مصداق‌ها و مولفه‌های اصلی نیتیک جهت آموزش به دانشجویان و اعضای هیات علمی و نیز مشاوره به ایشان، استخراج و نهایی‌سازی می‌گردد. پیشنهاد به کمیته علمی این خواهد بود که جهت استخراج مصداق‌ها

و مولفه‌ها از اصول کلی اتیکت نیز استفاده نموده و آن را به فضای مجازی و ارتباط آنلاین بین استاد و دانشجو تعمیم دهند. منبع دیگر، مطالعه متون مرتبط درباره مصداق‌های نیتیک و نیز اتیکت می‌باشد. همچنین طبقه‌بندی مناسبی نیز در زمینه‌هایی مانند نیتیک‌های کلاس درس، نیتیک-های ایمیل، نیتیک ارتباط با همسالان و همکلاسی‌ها، نیتیک نحوه تعامل با استاد و ... صورت گیرد. از جمله مصداق‌های نیتیک، می‌توان به این موارد اشاره نمود:

- رعایت قوانین مشارکت گروهی در فضای آنلاین
- رازداری و احترام به حریم خصوصی دیگران
- ارسال پیام‌ها به صورت واضح و قابل فهم
- عدم ارسال پیام‌های نامربوط
- پرهیز از قضاوت نادرست (۶)
- 

#### ۴- ارایه آموزش‌ها و انتخاب رویکرد ارزشیابی و اختصاص امتیاز و پاداش

در این مرحله دانشگاه باید تصمیم بگیرد که آموزش‌ها به چه طریقی ارایه و چگونه و در چه سطحی ارزشیابی شود. همچنین پیشنهاد می‌گردد، دانشگاه‌ها با توجه به ظرفیت‌های خود، امتیاز و پاداش‌هایی برای اعضای هیات علمی و دانشجویانی که این آموزش‌ها را به خوبی فرا گرفته و نتایج ارزشیابی خوبی کسب کرده اند، در نظر بگیرند.

## References

1. Khalil R, Mansour AE, Fadda WA, et al. *The sudden transition to synchronized online learning during the COVID-19 pandemic in Saudi Arabia: a qualitative study exploring medical students' perspectives*. BMC medical education 2020 ; 20(1): 1-10.
2. Moradi E, Didehban H. *The status of mobile learning in medical universities: comments, outcomes*. Journal of Medicine and cultivation 2018 ; 27(2): 133-45. [Persian]
3. Pourabbasi A, Haghdoost AA, Kheiry Z. *Packages for Reform and Innovation in Medical Education in Islamic Republic of Iran; a conceptual framework*. Teb Va Tazkiye 2017; 26(1) 45-50.[Persian]

4. Slivová J. *Netiquette in electronic communication*. International Journal of Engineering Pedagogy 2014; 4(3): 67-70.
5. Khani R, Darabi R. *Flouting the netiquette rules in the academic correspondence in Iran*. Procedia-Social and Behavioral Sciences 2014; 98: 898-907.
6. Ellaway R, Masters K. *AMEE Guide 32: e-Learning in medical education Part 1: Learning, teaching and assessment*. Medical teacher 2008 ;30(5): 455-73.
7. Karbasdehi ER. *Impact of coronavirus 2019 on students with special needs*. Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences 2021; 29(5): 3693-7. [Persian]